

SZABÓ G. ZOLTÁN

EGY LEVÉLADALÉK KÖLCSEY POLITIKAI PÁLYAKEZDÉSÉHEZ

A Kölcsey-levelezés kritikai kiadásának munkálatai, ill. már előmunkálatai során – az ilyen jellegű munkák természetes következményeképp – kerültek, kerülnek elő újabb, ismeretlen, ill. publikálatlan levelek, sőt voltaképpen az 1960-as, Szauder-féle összkkiadás óta jelentősebb mennyiség már az 1990-ben kiadott *Kölcsey Ferenc levelezése*¹ c. kötetben is megjelent, az újabbak pedig majd a kritikai kiadás megfelelő kötetében lesznek olvashatóak. Egy esetben azonban érdemes kivételt tenni, ugyanis egy nemrégien előkerült olyan levélfogalmazványról van szó, amely önmagában is fontos adalék Kölcsey politikai pályakezdéséhez és politikusi alkatának ismeretéhez.

Erről az 1984-ben közgyűjteménybe került, Perényi Zsigmondhoz írt, 1829. június 27-i keltezésű levélről (ill. levélfogalmazványról)² eddig csak annyit tudtunk, amennyit Kölcsey írt az egy nappal korábban kelt, Kende Zsigmondhoz küldött levelében, meglehetősen érdekes és fontos kontextusban: „Édes Zsigám, Itt egy levél, melly mind a’ három Károlyi Grófnak egyformán szollhat. [...] Perényinek hólnap írok ’s ezt magam küldöm.”³ E megjegyzés előtt a Kende Zsigmond számára készült, a Károlyi grófok valamelyikéhez (leginkább Károlyi Györgyhöz) írt, az elkövetkező tisztújításon való részvételre felkérő levél olvasható (lásd a mellékletben).

Már önmagában is figyelemre méltó az, hogy egy voltaképpen szokásos (mintegy rutinszerű) megyei tisztújításhoz miért kell Károlyit, a megye legnagyobb birtokosát külön, minden bizonnyal magánlevélben meghívni, s ha már ilyen meghívólevél készül a szomszéd megye első alispánjának, Perényi Zsigmondnak is, akkor miért tartja fontosnak Kölcsey, hogy személyes ügyének tekintse a meghívást?⁴

E Perényihez írt levél, ill. levélfogalmazvány (és a Károlyiakhoz írt levél) létrejöttével kapcsolatban, első közelítésben annyi látszik valószínűsíthetőnek, hogy hosszú idő óta, ez esetben a szokásos három év helyett 1823 óta, tehát hat év után került sor Szatmár

¹ KÖLCSEY Ferenc *Levelezése*, s. a. r. SZABÓ G. Zoltán, Bp., Gondolat, 1990 (a továbbiakban: *KölcsLev*).

² Kézirat: OSZK Kt, Analekta 11.854.

³ KÖLCSEY Ferenc *Összes művei* (a továbbiakban: *KÖM2*), II. Bp., Szépirodalmi, 1960, 364.

⁴ A levélfogalmazvány kéziratának jobb felső sarkában ott áll: „Kende’ számára”. Ez arra utal, hogy eredetileg mindkét levél Kende kérésére készült, s valószínűleg később, a megírás után dönthetett úgy a költő, hogy ezt a levelet maga küldi, s erről tájékoztatta külön Kendét is a Károlyi-féle levél elküldésekor.

megyében a tisztújításra,⁵ s ez egyúttal lehetőséget nyújtott az addigi konzervatív megyei vezetés megváltoztatására. Ezzel a lehetőséggel pedig – úgy látszik – Kende Zsigmond és Kölcsey élni is akartak.

Az 1829. július 10-i választások előtörténetét pontosan nem ismerjük, ill. erről sporadikus adataink vannak. Barta István, aki először foglalkozott részletesen Kölcsey politikai pályakezdetével, az 1959-ben megjelent alapvető és a szakirodalomban sokszor idézett tanulmányában⁶ az 1829-es tisztválasztáson a liberálisok győzelmének előkészítésében a fő érdemet Wesselényinek és Károlyi Györgynek tulajdonítja, s véleménye szerint az előbbi „megnyerte a haladás ügyének a reformokra hajlandó fiatal nemesi vezetőréteg legbefolyásosabb tagjait, Kende Zsigmondot, Eötvös Mihályt és másokat, Károlyi György pedig a megye legnagyobb birtokosának tekintélyét, anyagi és erkölcsi eszközeit vetette harcba. E készülődés egyik láncszeme volt Kölcsey Ferencnek a politikai életbe való bevonása is.”⁷ Hasonlóképpen ítélte meg Kölcsey politikai pályakezdetét 1885-ben Jancsó Benedek is.⁸ Nem világos azonban az, hogy ha Károlyi György rangját és befolyását, Wesselényi pedig agitatív erejét vetette be Kende, Kölcsey és mások megnyerésére, akkor miért kellett Kölcseynek Kende felkérésére levelet készíteni Károlyi gróf megnyerésére, ill. a tisztválasztáson való részvételre. Még csak Károlyi György személye sincs meghatározva, hiszen Kölcsey azt írja, hogy „mind a’ három Károlyi Grófnak egyformán szollhat.” (Wesselényi mint „Nemes Erdély Országból” érkezett küldött vett részt a tisztújításán.)⁹ Egyébként Károlyi György politikailag átgondolt részvételére vonatkozóan a Jancsó Benedek és Barta István által interpretált szcenáriónak némiképp ellentmond Károlyi György Bártfaynak, 1829. június 22-én küldött levele, melyben a következőkről tudósítja pesti titkárát: „Tegnap ólta sok változott. Tudniillik a’ restauratio ebbe a’ megyébe 7. Juliusra vagyon határozva, nem könnyen Maradhatok el tőlle mert 2^{kén} el akarván útazni rossz sensatiót tenne ha öt nappal előbb magamat eltávoztatnám, ez a’ többi planumaimban egy kis változást teszen. Pesten 10^{kén} estve leszek ott csak 11^{kén} Mulatok és 11^{kén} estve útamat bétsbe és a’ Külföldre folytatom.”¹⁰ Ennek alapján joggal feltételezhetjük, hogy Károlyi nem tett különösebb előkészületeket a tisztújításra. Hogy Kölcsey, ill. Kende levelét Károlyi György megkapta-e, arra nem találtunk adatot, hasonlóképp nem volt nyoma a Magyar Országos Levéltár anyagában a Perényinek küldött levélnek. Azonban mindkét levél létrejöttével kapcsolatban nyilvánvalónak látszik itt Kende Zsigmond kulcsszerepe.

Szerencsére rendelkezésünkre áll Takács Péter kítűnő Kende-pályaképe,¹¹ aki feldolgozta mindazt, ami Kende szerepéről tudható. Tudjuk, hogy Kende 29 éves korában, 1823-ban (tiszteletbeli notáriusság után) első vice-notárius, ily módon a tisztviselői kar

⁵ Lásd erről még Kölcsey *Tisztújítás* c. költeményét.

⁶ BARTA István, *Kölcsey politikai pályakezdeté, Száz*, 1959, 252–302 (a továbbiakban: BARTA).

⁷ BARTA 270.

⁸ Lásd JANCSÓ Benedek, *Kölcsey Ferenc élete és művei*, Bp., 1885, 285–286.

⁹ Lásd a megyei jegyzőkönyvet (Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, 2037/1829).

¹⁰ MOL, P 414, Károlyi György iratai, Levelezése Bártfay Lászlóval, 1. fűk, Lad. 1.

¹¹ TAKÁCS Péter, *Kende Zsigmond = Kölcsey Ferenc levelezése Kende Zsigmonddal*, s. a. r. TAXNER-TÓTH Ernő, Bp., PIM, 1983, 18–32.

megbecsült tagja lett. Ezzel a funkcióval kapcsolatban megemlítendő Takács Péter figyelemre méltó megjegyzése róla: „Különös képessége volt a nemesi családok egymás közötti perének eligazításában.” Minden valószínűség szerint ez lehetett a Kölcsey–Kende-barátság egyik fontos tényezője, ugyanis a költőnek néhány, többé-kevésbé súlyos perén kívül több, hosszabban elhúzódó, birtokügyekkel összefüggő, ún. zálogos perrel is foglalkoznia kellett,¹² s ezek rendezésében, elintézésében a jó személyi kapcsolatokkal rendelkező, a hivatali ügyintézésben járatos Kende segítségére számíthatott. Minden bizonnyal ekkor alakult ki az a meghitt, bizalmas barátság az írástudó literátor és a gyakorlatias első aljegyző között, melyet levelezésük jól dokumentál (noha az éppen ebből az időszakból meglehetősen hiányos). A segítségért természetesen viszonzószívességre is lehetett számítani. Az első ilyen szívességkérés 1827-ben a *Követek visszaérkezésekor*¹³ c. beszéd megírása volt, majd nem sokkal ezután a nagybányai pénzverő ház ügyében elkészítendő felségfolyamodvány,¹⁴ mely kérés indoka is érdekes: „A’ Nemes Vármegye elbájlolva az 1° Octoberi Köz Gyűlésben a’ *Te általad Készült Polgári Beszédem*¹⁵ által Kedves Ferim éngem bizott meg hogy a’ Consiliumnak [Helytartótanácsnak] és vármegyéknek szolló Magyar leveleket én Concipiállyam [fogalmazzam] én pedig egész testvéri bizodalommal járulok ismét hozzád és kérlek Tégedet hogy tedd fel te azokat Kedves Ferim mert különben a’ Polgári Beszéd és ezen levelek’ szerkezetője között a’ rettenetes különbséget megősmérnék, hadd nevelje ezen cselekedeted is bennem az irántad való hálaadotosságot és forró atyafis szeretetet.”¹⁶ A következő kérés Vécsey Miklós főispáni adminisztrátor beiktatására készített „Illuminációs versek” írása 1829 februárjában,¹⁷ majd egy-két hónap múlva a Károlyi György uradalmaiban szolgáló tisztviselők nevében készült üdvözlő vers.¹⁸ Ezek előzték meg az 1829. július 10-i választásokkal kapcsolatos együttműködést.

Az adatokból az látszik valószínűnek, hogy a megyei ügyekben járatos, önnön érdekéit és lehetőségeit a közéletben jól felmérő és ismerő Kende a hatásos érvényesülés érdekében kérte az említett esetekben Kölcsey segítségét. Az alkalmi szívességkérések után következhetett el a hatásosabb, a megyei közélet egészét érintő vállalkozás lehetősége. Ami a Kölcsey-levelezés alapján ebből dokumentálható, az az 1829. június 27-én és 28-án készült, a Kende nevében a Károlyiakhoz és a Kölcsey nevében Perényi Zsigmondhoz írt két levél. A Károlyiakhoz szóló levél feladójaként célszerűbb lehetett Kende

¹² Lásd ezekről CSORBA Sándor, *Kölcsey Ferenc gazdasági irataiból*, Fehérgyarmat, Kölcsey Társaság, 1991.

¹³ KÖM2 II, 7–12, továbbá 1027–1029; és erről Szemerének 1827. szeptember 27-én írt levele: KÖM2 III, 350.

¹⁴ Lásd *KölcsLev* 103–104; erről a felségfolyamodványról eddig nem találtam használható adatot.

¹⁵ Azaz az említett *Követek visszaérkezésekor* c. beszéd.

¹⁶ Lásd *KölcsLev* 103–104.

¹⁷ Lásd KÖM2 III, 361–363. Az *Epigrammák tízi fel világozásban Méltóságos Vécsey és Hajnácskői ifjabb báró Vécsey Miklós urnak császári királyi kamarás és tekintetes nemes Szathmár vármegye fő-ispányi adminisztrátorának jeles beiktatása’ ünnepe estvéjén* c. verset lásd KÖLCSEY Ferenc *Minden munkái: Versek és versfordítások*, s. a. r. SZABÓ G. Zoltán, Bp., Universitas, 2001 (a továbbiakban: MM4 Versek és versfordítások), 153–155.

¹⁸ Lásd MM4 Versek és versfordítások, 155–156; KÖM2 III, 363–364.

személye, hiszen Kölcseynek az 1672-ben, ill. 1677-ben a Károlyiaknak elzálogosított egykori Kölcsey-birtok, Bakta miatt peres ügyre vihető követelése¹⁹ volt a Károlyi grófokkal szemben, nem említve azt, hogy személye ezen az ügyön túl akkor nem jelenthetett sokat a nagyhatalmú Károlyiak szemében. Azonban az utóbbi, a Perényi-levél különösebb figyelmet érdemel. Vajon miért ragaszkodott a költő a személyes megnyilvánuláshoz? Azt könnyű belátni, hogy Perényi személyének jelenléte a tisztújításon több, mint a szomszéd megye tisztségviselőjének udvariassági látogatása.

Perényi Zsigmond (1783–1849) neve ma mint az 1848/49-es szabadságharc egyik vértanújává él, pályájának korábbi szakaszáról azonban keveset tudunk. Egyetlen használható életrajza egy 22 lapos füzet, amely 1899-ben jelent meg Nagyszöllősen, Doby Antal munkája, *Báró Perényi Zsigmond* címmel.²⁰ Elég korán, 22 éves korában lett Perényi Zsigmond Bereg vármegye főjegyzője, majd három évvel később, 1808-ban a megye országgyűlési követe. Itt megszavazza ugyan a 20 ezer újoncot és a segílyt a Pragmatica sanctio alapján, de feltételként a helyzetről adandó hiteles tájékoztatást s a tényleges szükségletek igazolását hangsúlyozta, ill. igyekezett megszabni. 1811-ben ismét országgyűlési követ, de már mint alispán, s ekkor hivatallal is megkínálják, de nem fogadja el. Ezután titkos feljelentés alapján királyi biztost küldtek ellene a megyére, de a vizsgálat után felmentették. Perényi viszont önértékében sértve lemondott hivataláról, s ekkortól birtokain gazdálkodott. Az 1825/27-es országgyűlésen ismét követ és első alispán.²¹ Szerepléséről Széchenyi 1825. szeptember 26-án (a kerületi ülésről készült beszámolóban) a következőt jegyezte le: „Prényi haltet nun eine, a magyar szivet gerjesztő beszédet”.²² Az 1825. november 2-i kerületi ülésen elhangzott felszólalásáról egy Ferstl-jelentés a következőt írja: „Báró Perényi Zsigmond beregi: Ha az ifjúság nevelése kezdettől fogva nem a hazaszereteten, a trón és alkotmány iránti hűségen alapszik, hogyan lehet a felsőbbektől ezeket az erényeket remélni. A részletezés azonban az operátumokba való. Ismétli, hogy szükséges az egyetem függetlensége, a nemzetiség emelésére pedig az alsóbb osztályokban magyarul kell tanítani, a katonai nevelést intézze az országgyűlés.”²³ Nevét Bajza is elismeréssel említi 1825. szeptember 28-án Toldynak küldött levelében.²⁴ Horváth Mihály is a jelesebb ellenzéki vezérszónokok közt említi a nevét („b. Prényi Zsiga”), Nagy Pál, id. Balogh János, Dessewffy József, Deák Antal stb. nevének társaságában.²⁵ Vahot Imre 1848-ban politikusi pályáját és karakterét a következőképp

¹⁹ Lásd MOL, P 404, Károlyi család iratai, 18. cs.

²⁰ DOBY Antal, *Báró Perényi Zsigmond, a magyar nemzet dicső vértanújának élete*, Nagyszöllős, Perényi Emléklap Gyűjtőbizottsága, 1899. Ez a közlemény lényegében, s többnyire szöveg szerint is, azonos a Vasárnapi Ujság 1871. 12. sz.-ban a szerző megnevezése nélkül közreadott megemlékezéssel. Újabbán megjelent egy másik munka: KERESZTYÉN Balázs, *A Perényiek és báró Perényi Zsigmond élete, emléke Ugocsában*, Ungvár, Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, 2000; informatív értéke azonban nem haladja meg Dobyét.

²¹ LEHOCZKY Tivadar, *Bereg vármegye monographiája*, I, Ungvár, Polacsek M., 1881, 373.

²² Gróf SZÉCHENYI István *Naplói*, II, 1820–1825, s. a. r. VISZOTA Gyula, Bp., MTA–MTT, 1926, 615.

²³ *Uo.*, 742.

²⁴ BAJZA József és TOLDY Ferenc *Levelezése*, s. a. r. OLTVÁNYI Ambrus, Bp., 1969, 254.

²⁵ HORVÁTH Mihály, *Huszonöt év Magyarország történelméből*, I, 2. jav. bőv. kiad., Pest, Ráth M., 1868, 151.

jellemzi: „És ezen tiszteletre méltó ősz hazafiak sorában illő hódolattal kell üdvözlőnk báró Perényi Zsigmondot, ki kormányhivatalnok létére is ugyszólván egy maga, mindenkor hű bajnoka volt a szabadelmű, az ellenzéki pártnak. És az ugocsai főispánban nem csupán a tiszta hazafiui szándokot, hanem a törvényhozói értelmességet is becsül-nünk kellett. Beszédeit igaz magyarhoz illő nyíltság, tiszta öntudatot tanusító derültség, s előadását nyomatékoság, férfias erély bélyegzé.”²⁶ (Perényi 1833-ban lett Ugocsa vármegye főispánja.) Kölcsey tehát, amikor Perényit szerette volna 1829-ben a meghívott vendégek között látni, a már országosan ismert tekintélyt, a neves szónokot, a hazafias politikust kívánta a tisztújítás vendégéül.

A személyes meghívásnak is van előtörténete. Először 1823-ban lett ismertebb Kölcsey számára Perényi neve, amikor október 5-én kelt levelében, a Tisza túloldalán fekvő Surányban birtokos Bay György²⁷ arról számolt be a költőnek, hogy egy új csatorna átadása alkalmával rendezett ünnepségen felolvasta a lelkes alispánnak, Perényi Zsigmondnak Kölcsey *Dobozi* és *Vanitatum vanitas* c. költeményeit. „Büszke lehetsz benne édes Ferim – írta –, mennyire el ragadta ezen embert Dobozi, háromszor kelle declamálnom előtte, újra meg újra olvasva azt, 's a' leg szebb érzés' könnyei csillogtak szemekben, 's ez a' darab tégedet ő előtte csak magába is halhatatlanított; óhajtva óhajtja esmerettségedet, 's meg kelle ígérnem, hogy egyszer hozzá kérleljelek; Vanitas – vanitatumodban a' szép tömörséget ő is észre vette, 's ezt többen is kedvelték de amazt a' lelkesebbek mélyen érezték; Perényi azt mondá hogy ebbe nem tsak fülei érzik a' szépet hanem szemei is mintegy valamely remek képnek gyönyörű rajzolatain tétováznak 's merengenek.”²⁸ Később Perényi 1825/1827-es országgyűlési szerepéről is tudhatott a költő. Bár ezt nem tudjuk adatolni, pesti tartózkodása idején minden bizonnyal szó kerülhetett rá, leginkább Bárfay révén, Károlyi György szereplésével kapcsolatban. Érthető, hogy ennek ismeretében Kölcsey szívesen vállalta a személyes megszólítást a Perényi Zsigmondhoz küldendő meghívólevélben.

A különös ebben a meghívólevélben leginkább az, hogy Kölcseynek ekkor egy táblabírói cím kivételével²⁹ nem volt funkciója a megyei közéletben és nem volt tagja a megyei tisztikarnak. Mondhatnánk, hogy sem tapasztalata (eltekintve a Kende Zsigmond álnéven készült írásoktól), sem igazi (közösségi) felhatalmazása nem volt ehhez a megnyilvánuláshoz. Ismerete a megyei közéletéről Kende révén feltehetően volt elég, s valószínűleg ez motiválhatta erre a csendes közszereplésre. Mindenesetre nagyon átgondolt, tudatos lépésnek látszik. Legalábbis erre enged következtetni a Kendének küldött és a saját maga által küldendő két levél. A Károlyiakhoz szóló – ha szabad ezt a kifejezést használni – inkább aktuálpolitikai, a helyi hatalmaskodók, ill. a hatalommal visszaélők

²⁶ *Országgyűlési emlék*, szerk. VAHOT Imre, Bp., Kozma V., 1848, 48–49.

²⁷ Bay György (1792–1849) Kölcseyvel, Kazinczyval volt baráti kapcsolatban, Szemere Pálnak távoli rokona, 1819-től Bereg megye második aljegyzője, 1825-től a Bereg vármegyei kászonyi járás főszolgabírája.

²⁸ Kölcsey 84. jav. a kézirat alapján.

²⁹ Kölcseyt az 1829. március 16-án tartott közgyűlésen nevezte ki Vécsey Miklós táblabírónak. (TAKÁCS Péter, *Kölcsey táblabíróságai = Kölcsey és Szatmár megye*, szerk. CSORBA Sándor, TAKÁCS Péter, Nyíregyháza, Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár–Hazafias Népfront Szabolcs-Szatmár Megyei Bizottsága, 1988, 87.)

ellen, a kismesek védelmében emel szót,³⁰ míg a Perényi-levél már inkább az országos és a megyei politika összefüggésére és jelentőségére, a hatalomgyakorlók morális felelősségére és minőségére épít, s ez némiképp más politikai nyelv vagy beszéd, mint amelyet például a választási ünnepség alkalmával elhangzottak alapján ismerhetünk. Kölcsey – mint tudjuk – még nem résztvevője a megyei közéletnek, de már – nemcsak két levél szerzőjeként, hanem a szavazók szervezőjeként is, mint azt a Kendéhez küldött kísérőlevél bizonyítja – úgy tűnik, alakítója.

A Perényi Zsigmondhoz írt levélfogalmazvány szövege a következő:

B. Perényi Zsigmondnak

Mtgos Báró, Ngos Ur,³¹ Szathmár Vgyének a' ránk jövő Julius 7dik napján NKárolban³² tisztválasztása leszen; 's midőn ezt Nagyságodnak tudtára adni szerencsések vagyunk, egyszer 's mind hazafiúi bizodalommal könyörgünk,³³ hogy benünket, mint a' Bereg Vármegeyével szomszédos hazának fijasait, akkori jelenléte által³⁴ megörvendeztetni méltóztassék.³⁵ Az a' dicsőség, mellyet Nagyságod Beregnek esztendőig tartott³⁶ szerencsés kormányával, 's az Ország' gyűlésein kitündöklött, szent³⁷ hazafiúságával érdemlett, régen forró³⁸ tisztelőjivé tett minket Nagyságodnak; 's egy illy lélekkel telyes Férfiü³⁹ megjelenése erőt öntene⁴⁰ belénk és hitet az iránt, hogy a' választás' nagy fontosságú munkáját mind magunkra, mind az egész hazára nézve hasznosan fogjuk bevégezhetni. Jól⁴¹ tudja Ngod⁴² azt, 's érezzük mi is, hogy nem csak miénk a' haszon⁴³ és kár⁴⁴ ha Vgyénk' kormányára erős vagy gyáva, hú vagy hűtetlen férjfiak⁴⁵ választatnak. A'⁴⁶ Magistratus' kezei között⁴⁷ nem csak magányos ügyek, de az egész Magyar Hazával köz jusok tétetnek le, 's a' törvények' egész szentsége őrizete alá bíztatik; és ha

³⁰ „Emlékezzék meg Ngod, hogy a' mi Vármegeyénk a' Károli fényes ház' bölcsője, [...] ne engedje, hogy olyanok jussanak hivatalokra, kik talán az oltalmatlan, szegényebb Nemesség' jusait megtapodják, 's az adózó népen zsákmányt szedjenek. Boldog az, kit a' szerencse azon polczon tart, honan ezereknek nyújthat oltalmat!”

³¹ Ur<unk>

³² napján [f.i. beszúrva: NKárolban]

³³ könyörgünk <Ngodnak>,

³⁴ akkori <jelenlétén megjelenésének> [f.i.: jelenléte által]

³⁵ méltóztassék. <A' mennyire tudjuk, Vgyénk' köznevében>

³⁶ esztendőig <tart viselt> [f.i.: tartott]

³⁷ kitündöklött, <haz> szent

³⁸ régen <meg> forró

³⁹ Férfiü<nak>

⁴⁰ erőt <és hitet> öntene

⁴¹ bevégezhetni. <Mert> [f.i.: <Mert>] Jól

⁴² tudja <azt> Ngod

⁴³ a' <kár> [f.i.: haszon]

⁴⁴ és <haszon> [f.i.: kár]

⁴⁵ hűtetlen <kezek> férjfiak

⁴⁶ választatnak. <, mert Mert> [az utóbbi f.i.: <mivel> mert] A' [jav. e.: a]

⁴⁷ között [f.i. beszúrva: <ugyan is>]

ezen jusok itt nálunk elgázoltatnak, ha⁴⁸ ezen szentség megmocskoltatik: nem fog e a' közönséges haza⁴⁹ szenvedni, egyik, az egészszel szoros egybefűzésben álló tag szenved-
vén? Adjuk hozzá, hogy leginkább ezen mostani tisztválasztástól⁵⁰ lesz felfüggesztve,
kiket küldendünk majd a' következő⁵¹ Országgyűlésre⁵² követeinknek;⁵³ 's egy lelket-
len,⁵⁴ vagy hűségtelen követ, nem fog e valamint nekünk, úgy az egész Orzágnak meg-
sirathatatlan kárt okozhatni? Mind igaz, ezt fogja talán Ngod mondani, de a' ti⁵⁵
kötelességték, hogy saját Vármegyétekben vigyázat és gond⁵⁶ által mindent jó végre
intézzetek! Igen is Méltóságos Báró; de ha ezen Vgyei Status sok, és másfél század
olta⁵⁷ munkálódó okoknál fogva talán erőtlenebb, mint a' tartomány' nagyságához és
népességéhez képest gondolni lehetne; 's ha ezen erőtlenségének következésében, féltő,
hogy némelly hatalmasabbak' alattomos munkálódásaik ellen elég foganatosan nem
dolgozhatik: akkor lehetetlen, hogy Nagyságod, (olly⁵⁸ hazafi, ki lelkével az egészet
öleli keresztül) részvétellel⁵⁹ ne forduljon felénk, 's tőlünk vigasztaló⁶⁰ megjelenését,
tanácsát, és segedelmét megtagadja. Nem látja e Nagyságod, hogy most hat esztendő
alatt már⁶¹ második tisztválasztásunk ez, mellyre a' régi szokás szerént a' Vármegye'
köznevével egy szomszéd tartomány sem hívatott meg? Nem útat nyit e ez arra,⁶²
hogy mi magunknak hagyva,⁶³ szomszédaink 's rokonaink által nem segítve,⁶⁴ némelly
tehetősebbek⁶⁵ játékvá legyünk? Nem, Méltóságos Báró, Nagyságod ezt megengedni
nem fogja, Ngod kegyesebb lesz, mintsem ez esenkedő bizodalommal könyörgő Nemes-
séget vigasztalás nélkül eressze el; 's mi előre boldogok vagyunk azon hitben, hogy a'
ránk nézve olly fontos napon, benünket Beregnek Jeleseivel együtt meglátogatni méltóz-
tatik. Éljen⁶⁶ szerencsésen a' Méltóságos Báró, 's⁶⁷ fogadja el tőlünk a' legforróbb, leg-
színetlenebb tiszteletet mellyel holtig maradunk

⁴⁸ elgázoltatnak, <'s> ha

⁴⁹ e <az egész> [f.i.: a' közönséges] haza

⁵⁰ mostani <Iisztválasz> tisztválasztástól

⁵¹ kik [utólag hozzáírva: et] <lesznek> [az „sz” jav. erre: „gye”] majd [f.i.: küldendünk] a' <fo> következő

⁵² Ország-gyűlésre [a két szó később alul-felül kapcsolójellel összefűzve]

⁵³ követeink [hozzáírva: nek]

⁵⁴ egy <érd> lelketlen

⁵⁵ ti [jav. e.: Ti]

⁵⁶ és <munka alt> gond

⁵⁷ és [f.i. beszúrva: másfél] század<ok> olta

⁵⁸ Nagyságod, (<egy> olly

⁵⁹ keresztül) [a sor végén utólag hozzáírva: részvé- [a köv. sor eleje:] <ne vegyen> tellel

⁶⁰ tőlünk <tana> vigasztaló

⁶¹ most [f.i. beszúrva: hat esztendő alatt] már

⁶² Nem <azt teszi e ez> [f.i.: útat nyit e ez arra]

⁶³ hagy<at>va,

⁶⁴ segít<et>ve,

⁶⁵ tehetősebbek<nek>

⁶⁶ méltóztatik. <Bizodalom köt ébreszt bizodalmat,> Éljen

⁶⁷ Báró, <'s adja az ég, hogy> 's

A levél utóéletével kapcsolatban szükségesnek látszik még az alábbiakat közölni. Az 1829. július 7-re kitűzött tisztújítás több megye tisztségviselőinek részvételével zajlott le, melyen Perényi Zsigmond is jelen volt. Bereg vármegye küldöttségén kívül ott voltak Szabolcs, Ugocsa, Zemplén, Bihar, Közép-Szolnok küldöttei, ott Szatmár, Nagybánya és Felsőbánya városának küldöttsége, az erdélyországi küldöttek (köztük Wesselényi Miklós), s külön említette a jegyzőkönyv a Károlyi-ház fiscalisait, s természetesen a nagyszámú megyei nemességet. A választási ünnepséget némiképp megzavarta a kirendelt napon bekövetkezett földrengés, mely a megyeházát sem kímélte, minek következtében az udvaron állítottak fel sátrakat, s ott foglaltak helyet a választásra érkezett méltóságok, a statusok és rendek. A választási események kezdetéről érdemes idézni a jegyzőkönyvet:

„A Megye Háznál lévő Palotának kitsiny, épen az ezen napot megelőző napokban, a' nagy Földindulás által meg gyengített romladozó állapotja miatt, az udvaron a' tartandó Gyűlésre nézve tágas sátrak készítettvén, minekutána a' számosan öszvegyűlt Méltóságok, Karok, a' Méltóságos Administrator Urral együtt, a' Méltóságos Megyés Püspök Ur által tartatott Sz. Miséről, és a' Sz. Léleknek buzgó meghívásáról vissza tértek volna számosan a' Méltóságok, és Tekintetes Karok és Rendek tisztelettel megkérvén a' Méltóságos Fő Ispányi Helytartó Urat, hogy minekutánna a' nagyon számosan öszvegyűlekezett Nemességnek sokassága, a' sátorban felkészített asztalokat, és padokat öszvetördelte volna, siettetné ő Méltósága a' Gyűlést felnyitni, 's elkezdeni, azomban a' Méltóságos Fő Ispányi Helytartó Ur nyilván kijelentette a' Statusoknak, 's Rendeknek, hogy mind addig, méglen a' Köz Nemességnek lármás zugása le nem tsendesítettik, 's a' sátor alatt asztalok, 's padok rakattatván, a' Statusok, 's Rendek a' dolog méltóságához illő ülésből, rendes Deputatio által meg nem hívják, mind addig a' Gyűlésben le nem jön, sőt ellenkező esetben kéntelen léssen e' mai napra határozott Sessiót a' holnapi napra elhalasztani.

A Tekintetes Statusoknak, 's Rendeknek törekedések után a' nemesség ugyan tsak letsendesítettvén, a' Statusok, 's Rendek, Királyi Tanácsos Első Al Ispány Isaák Sámuel Urnak Előülése alatt a' Táblát elfoglalván, a' Méltóságos Fő Ispányi Helytartó Urnak illendő meghívására deputáltattak Fő Tisztelendő Schlakta Márton Szathmári Kanonok Ur, Méltóságos L. B. Perényi Zsigmond, L. B. Perényi Gábor, Patay István, Nemes Szabolts Vármegyének, Zsombory Imre Nemes Bihar Vármegyének V. Ispánnya, Péchy Ferencz, Fráter Mihály, Jármay László, Morvay Károly, 's Bay Ignác Táblabírák, Mándy Péter, és Luby Károly Fő Szolgabírák, Uray Bálint VNotarius és Zimán Ferencz Eskütt, a' kik kiküldetéseknek eleget tévén, jelentették, hogy a' Méltóságos Fő Ispányi Helytartó Ur tústént meg fog jelenni.

Tisztelt Méltóságos Fő Ispányi Helytartó Ur kevés idő mulva megjelenvén, e' következő díszes beszéddel szólította meg a' Statusokat 's Rendeket.”

A szokásos közhelyeket tartalmazó beszéd⁶⁸ elhangzása után az „Első Al Ispány Kis Dobronyi Isaák Sámuel Ur felkelvén, e' következő ékes beszéddel, a' Nemes Vár-

⁶⁸ „Valóban nemes arany szabadságunknak olly drága része ez [ti. a választás], mellynek párját kedves hazánk' határán tul kevés heljen leljük fel, mellyet annál fogva a' vele való helyes, czélerányos, érett élés által érdeme szerént megbecsülni, mindenki köteles” stb.

megyének hiteles Petsétjét, a' Méltóságos Administrator Urnak általadta, 's Első Ispányi Hivatalától nyilván leköszönt." E második beszéd témája „a Hazának ugyan is szolgálni ditsőség, gyönyörűség, s kötelesség" gondolata körül forgott. „Ezt követte Berenczei Kovács Sándor Fő Notariusnak ide leirt beszédje, mellyben az egész megyebeli Tisztviselők Nevében a' Közhivatalról lemondván, minden megyebeli Tisztviselő maga hivatalát a' Méltóságos Administrator Urnak által adván a' nevezett Fő Notarius a' Megye Levelesházának kultsait, 's Iró tollát a' Méltóságos Administrator Urnak." Ez a harmadik beszéd is a nemesi szabadság dicséretét zengte.⁶⁹ Ezután következett maga a választás, mely jelentős változást hozott a megyei tisztikar összetételében, ekkor lett Kende Zsigmond a Nyíri járás főszolgabírája, a Nagybányai járásé Eötvös Mihály, Kölcsey későbbi követtársa, s ekkor nevezte ki a főispáni adminisztrátor Kölcseyt első vice-notariusnak. A választási események utolsó aktusa a táblabírák kinevezése volt. A „külföldiek" között szerepelt Perényi Zsigmond is, a megyebeliek közt Kölcsey Gábor, a költő unokatestvére és Kölcsey Péter, a költő öccse, aki szintén egyike volt a választások megszervezőinek.

Ezzel a választással kezdődött a költő voltaképpeni politikai életútja, s annyi tanulsággal vagy bizonyossággal szolgálhat az itt közölt, Perényi Zsigmondhoz írt levélfogalmazvány, hogy ez az életpálya már a kezdet kezdete előtt szilárd morális alapokon nyugodott.

Utóiratként Kölcsey és Perényi kapcsolatát illetően hadd álljon itt egy adat kettejük utolsó találkozásáról. Kölcsey Antónia jegyezte fel naplójában 1840. augusztus 19-én a következőket: „Tegnap Báró Perényi 'Sigmond volt itt, Csekén 's meglátogatá Ferencz bácsim sírját."⁷⁰ Ez a látogatás a pusztai tiszteletadáson túl kettejük mélyebb személyes kapcsolatára utal.

Melléklet: Kölcsey Ferenc levele Kende Zsigmondhoz

[Cseke, 1829. június 26.]

Gróf Károli Györgynek.

Méltóságos Gróf, Nagyságos Urunk, Ime egy hazafiúi megszollítás, Méltóságos Gróf! 's adja az ég, hogy Nagyságod ezt azon részvétellel fogadja, mellyel mi ohajtjuk, 's Nagyságodnak kegyességétől remélljük is.

Hat esztendő olta tisztválasztás nálunk nem történt, 's most, midőn a' jövő Julius hónap 7dikére új tisztválasztás rendeltetett, mindent szükség elkövetnünk, hogy jól megdolgozott választással a' hosszú idő alatt becsúszott visszaéléseket elhárítsuk; a' magá-

⁶⁹ „Dicsőült Eleink és kedves Magyar Hazánkban a' Törvények által állapították meg a' Magyar nemzetnek Törvényes szabadságát, mellyet bár az irigy szomszédok gyakorl izben végső veszéljellel fenyegettek is, gondos eleink azt vagyonaiknak, 's véreknél feláldozásával e' mai napig épségben fenn tartották, és úgy hagyták reánk – háláadó maradékaikra – hálá örökös hálá dicsőült eleink elhunyt hamvainak!" stb.

⁷⁰ KÖLCSEY Antónia *Naplója*, s. a. r. GÁBOR Júlia, Bp., Magvető, 1982, 83.

nyos ember' bátorságban létének talpkövéit megvessük; 's a' törvény' és igazság' kiszolgáltatását 's hazánk' sérthetetlen jusait a' lehetőség hűségesek kezei között tegyük le.

Volt idő, midőn a' Vgyei hivatal után senki nem ásitózott [!]; 's az, mint közönséges teher, az attól vonakodó Erdemesnek vállaira erőszakosan tétetett fel. De e' napok többé nincsenek; és számos romlott lelkűek a' hivatali haszonlesés eszközeivé alacsonyítván le, annak vagy elnyerésére, vagy megtartására alattomos úton, pártszerzés, megvesztegetés 's több e' félék által törekednek. Mit várhat ilyen esetben a' magányos ember? mit várhat a' haza? mindnyájan által látjuk; 's általlátjuk azt is, hogy Nagyságod, Kinek nemzetsége Vgyénk' legszebb 's legnagyobb részének birtokában századok oltá virágoznak, sem magányos ügyeit, sem alattvalóinak szerencséjüket hidegen tekinteni nem fogja, 's tisztválasztásunkban kétségkívül részt veend. De könyörgünk Ngodnak, hogy részvételét ne csak a' magáéira, hanem reánk is kiterjeszteni méltóztassa; 's ezen könyörgéssel annál biztatóbb reménység alatt járulunk elő: mennél jobban érezzük azt, hogy ha egy felől Ngodnak köz tiszteletben álló, szent hazafiúsága a' köz ügyet minden esetben szívén hordozza; más felől az a' Nagy születés és birtok, melly Ngodat, Grófi Testvéreivel együtt, a' Szathmár Vgyei Status' természetes Előljárójává teszi, kötelezi Ngodat, ezen Statust pártfogás által vígasztalni és erősíteni. Lehetetlen is, Méltóságos Gróf, hogy Nagyságod ezen kötelesség' szentségétől mélyen meghatva ne legyen; 's midőn mi Ngodat arra emlékeztetni bátrak vagyunk: tökéletesen hisszük azt, hogy Ngod ez által magát megbántatottnak lenni nem tartja; sőt inkább ez a' bizodalom, mellyel itt megszollamlottunk, Ngod' kegyességét erántunk felébreszti, 's közelebbre fűzi közöttünk a' lánczot, melly minden hazafit, nagyot és kicsinyt, a' közönséges ügyekre és jusokra nézve egy körben tart. Igen is, Mgos Gróf! Ngod fog reánk egy tekintetet fordítani, 's megengedi azt kegyességétől kinyernünk, hogy a' reánk jövő fontos napon közöttünk megjelenjen, 's minket minden jóban, szépben és igazban pártfogoljon. Emlékezzék meg Ngod, hogy a' mi Vármegeyénk a' Károli fényes ház' bölcsője, 's ne engedje, hogy annak virágzása méltatlanok által meghervadjon; ne engedje, hogy olyanok jussanak hivatalokra, kik talán az oltalmatlan, szegényebb Nemesség' jusait megtapodják, 's az adózó népen zsákmányt szedjenek. Boldog az, kit a' szerencse azon polczon tart, honan ezereknek nyújthat oltalmat! boldog Ngod is, mert íme egy Vgyének Nemessége fordul felé; 's lehetséges lenne e, hogy Ngod ezen pillantat eránt érzéketlenül maradjon? Eljen szerencsésen a' Méltóságos Gróf, 's adja meg az ég Ngodnak a' jelenkor' és maradék' áldását; mi forró tisztelettel maradunk &tc. Sz Vgye Nemessége.

Édes Zsigám, Itt egy levél, melly mind a' három Károli Grófnak egyformán szollhat. Pataýnak nem írtam, de ennek is jó lesz, ha egy intó levelet küldetek. Perényinek hólnap írok 's ezt magam küldöm. Nagyon, igen nagyon bánom; hogy itthon nem valék, midőn kerestél; sokat kellett volna szóval mondanom, a' minek ezen levélben helye, 's ezen rövidségben ideje nincs. Ember innen 's a' környékből lesz elég; de neked 's nektek Károlban előre jó rendeléseket kell tennetek quartier és élelem 's ital eránt. Az én planumom ez; Te haza jösz Czégénybe, feltésem restauratio előtti Csütörtökön, 's azonnal ide tudósítol minket, mint állanak a' dolgok a' Gencsi Conferentia után? hol fognak az

ItK

Irodalomtörténeti Közlemények
2005. CIX. évfolyam 465. szám

emberek bequartieroztatni? egy úttal nézz ki nekünk is valami alkalmas helyet, ne hogy bemenetelünkör már a' jó helyek elfoglalva legyenek. Mi megyünk restauratio előtt Szombaton Károlba; a' népség pedig – három csoportban – Vasárnap estére érkezik a' Mérgeshez, vagy ha jó lenne a' Kasodhoz, 's onnan Hétfőn reggel Károlba. – Ha ezen pontok közül valamelyiket másképen akarnád, tudósíts minél előbb okaidal együtt. Ezen ide zárt levelet Péter Öcsémnek ha csak lehet, expressus által Károlbol vagy Gencsről küld el, mert a' postán elkéshet, minthogy Almosd nem esik postahelytt. Péternek ott kell lenni a' restauratió, mert ő százzal ér fel; de Péchyt 's a' több Bihariakat ne bántsátok, mert ezek, miért nem tudom, de Csomayra haragusznak. Ezen tisztelt Barátunkat ölelem, vidd meg neki forró tiszteletemet. Àdieu!

Cseke. Junius 26dik. 1829.

Ferid.

Még egyet! a' kétséges barátoktól őrizkedjete, ne hogy a' Gencsi Conferentia semmivé legyen; azt mondják, Kulin is ott lesz; de ez az ember Domahidynak szövetségese. Vigyázatok! Ignáczi hónap indul Károlba, ha találkozol vele, tőle írhatnál. Öllek édes Barátom, 's várok valaszt, még pedig hosszút és környűlállásost.